

СТИЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ МЕТОНІМІЇ НА ЯПОНСЬКУ МОВУ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДІВ ПОЕЗІЙ Т. ШЕВЧЕНКА)

Наталя Резнікова

Військовий інститут КНУ імені Тараса Шевченка

(проспект Глушкова, 2, м. Київ, 03680)

Розглянуто випадки залежності стилістичної еквівалентності перекладу від способів відтворення метонімії, обумовлені міжмовною і міжкультурною відокремленістю.

Ключові слова: повний переклад, функціональна заміна, семантична заміна.

Творчий характер перекладу полягає у послідовному і природному відтворенні у перекладі образної структури оригіналу, долаючи неймовірні труднощі, викликані розбіжністю мов і національних літературних традицій. Поетична організація японського художнього мовлення накладає свій відбиток на закономірності віршованого перекладу. У зв'язку з цим вже відомі нам теоретичні засади тут практично реалізуються по-іншому та потребують уточнення і конкретизації. Саме відсутністю конкретних рекомендацій можна охарактеризувати стан часткової теорії українсько-японського художнього перекладу на сучасному етапі.

Пропонована стаття присвячена зіставному дослідженню стилістичних аспектів перекладу метонімії у поетичному тексті. Це сприяє виявленню залежності стилістичної еквівалентності перекладу від способів відтворення метонімії, присутність якої породжена своєрідністю творчої манери автора, лінгвокультурними традиціями, особливостями національного менталітету носіїв української мови.

Цілком природно, що для літературознавців, мовознавців, культурологів, філософів найцікавіші проблеми пов'язані з художнім перекладом і його

різновидом – перекладом поетичним. Існує розуміння того, що перетворюючи твір мистецтва, необхідно створити ілюзію, начебто твір і був написаний рідною мовою читача-адресата. На думку Є. Ніколової, “перекладач повинен володіти здатністю вибирати необхідні мовно-стилістичні засоби, володіти усіма прийомами відтворення поетичних образів і метафор, які і роблять поезію поезією” [3, с. 17]. “Якщо автор оригіналу зв’язаний лише змістом, а у виборі виражальних засобів у нього повна свобода, то перекладач пов’язаний не лише змістом, але й формою; він шукає не будь-які виражальні засоби, а такі самі, як у автора” [4]. Завдання перекладача – відтворити художні переваги оригіналу. Такий переклад відповідає на питання, як виразив би автор те, що він хотів виразити якби писав мовою перекладу.

При аналізі японського поетичного перекладу слід дотримуватися тих самих методологічних засад, що й при аналізі прозаїчного твору, однак специфіка жанру гендайсі (“сучасна поезія”), у якому відтворено твори Т. Г. Шевченка, вносить своєрідність у методику поетичного перекладу. Зазначимо, що основною рисою поетичного перекладу на японську мову є його відносно вільний характер: чітка композиція і умовність поетичного мовлення більшою мірою, ніж при перекладі прози, заважають можливості віднайти прямі мовні відповідники. Якщо для перекладачів творів Т. Г. Шевченка на європейські мови існує ще й проблема відтворення системності рим, то перед перекладачами на японську мову стоїть питання ритміко-інтонаційної організації перекладного тексту, оскільки, як відомо, рима як така відсутня у японській поетичній традиції. Окрім названих зовнішніх особливостей, існують особливості більш глибинного характеру.

“Схожість між перекладом і оригіналом створюється не за рахунок засобів, які мають конкретну мовну презентацію і виражають цілком визначений смисл, а навпаки, за рахунок засобів, які володіють неявно вираженою семантикою” [1, с. 139]. До таких засобів можна зачислити метонімію як “поширений троп, що полягає у регулярному чи оказіональному перенесенні імені з одного класу об’єктів чи одиничного об’єкта на інший клас

чи окремий об'єкт, який асоціюється з ним за суміжністю, залученню до однієї ситуації” [2, с. 300].

Матеріалом дослідження слугували переклади поетичних творів Т. Г. Шевченка [5], здійснені у різні періоди 60-х – 90-х років ХХ століття японськими перекладачами Ецуко Фудзії [6] та Тейсуке Сібуя [7].

Немає сумніву, що у поезії Т. Г. Шевченка метафора і метонімія є переважаючими елементами стилю. Мистецтво поета має свій прояв у відборі і поєднанні слів, індивідуальному, неповторному, синтетичному, де кожне наступне слово додає дещо нове до вже сказаного, збільшує смислову насиченість мовлення. Українські метафори і метонімії, які вперше сприймаються японськими читачами являють собою сполучення знайомого, прийнятого у мові з незнайомим, новим; вони передбачають зіставлення предметів чи явищ за подібністю. Щодо цього читач уловлює той зв'язок, який послужив основою для вживання слова у переносному значенні.

Оскільки об'єктом нашого дослідження є метонімія, а саме – те, як її відтворюють при перекладі, є можливість виділити слова чи словосполучення, якими вона виражена, і, зіставивши оригінал з його інтерпретаціями японською мовою, визначити найуживаніші способи відтворення метонімії, отож існує перспектива означити її перекладацьку модель. Візьмемо для розгляду фрагменти з поезії “Заповіт” (遺言) і два варіанти її перекладу. Порядок слідування: 1) Е. Фудзії; 2) Т. Сібуя.

<p><i>Щоб лани широкопол і, І Дніпро, і кручі Було видно, було чути, Як реве</i></p>	<p>はてしない野のつらなり、 ドネプルも切り立つ崖も 見わたせるように。 <u>唳り立つとどろきが聞こえるよう</u> に。</p>	<p>かぎりない畑とドニエプルと けわしい岸べが見られるよう に <u>しずまらぬ流れが聞けるよう</u> に</p>
--	---	---

<u>ревучий.</u>		
-----------------	--	--

Метонімія *ревучий*, використана як прийом ситуативної номінації об'єкта за індивідуалізуючою зовнішньою деталлю, перекладена Е. Фудзії аналогічною японською метонімією 唳り立つとどろき, оскільки семантичне поле цієї одиниці перекладу однакове в обох мовах і нескладне для розуміння адресатом. Щодо редакції Т. Сібуя, то він, очевидно, урахував те, що таке словосполучення не відображає тих соціально-культурних, оцінкових конотацій, які супроводжують це словосполучення в українській мові. Отож Т. Сібуя вдався до прийому перетворення ознаки в об'єкт (流れ – “течія”), тобто рекатегоризації вихідної одиниці. Однак при цьому втрачається частина емоційно-оцінкової інформації, вираженої у першотексті через зазначену метонімію, втрачається підкреслена індивідуальність ознаки.

<i>Як понесе з України</i>	ドネプルの流れが	ドニエプルがウクライナから
<i>У синєє море</i>	ウクライナから敵の血を	すべての敵の血潮を
<i>Кров ворожу...</i>	青い海へと流し去ったら	青い海へ押し流すとき

Кров (ворожу) – це синекдоха, частковий випадок метонімії, що має свій прояв у перенесенні найменування з частини на ціле. В обох варіантах перекладів спостерігаємо повне відтворення метонімічної лексеми. Зазначимо, що Т. Сібуя ще й експлікував цю синекдоху, додавши слово すべての – “усю (кров)”. Метонімічне уявлення про кров як про розправу над ворогом цілком прийнятне і для світогляду японського читача, що можна простежити і з наступного прикладу:

<i>Поховайт е та вставайт е,</i>	わたしを葬り立ちあがってほしい。 鎖を断ちきり凶悪な敵の血潮で わたしたちの自由に洗礼を授けてほし	わたしを埋めたら くさを切って立ち上が れ
--	---	-----------------------------

<i>Кайдани</i> <i>порвіте</i> <i>І вражою</i> <i>злою</i> <i>кров'ю</i> <i>Волю</i> <i>окропіте.</i>	<u>い。</u>	<u>暴虐な敵の血潮</u> をひきか えに ウクライナの <u>自由</u> を <u>かちとって</u> くれ
--	-----------	--

Однотипна з попередньо розглянутою синекдоха *кайдани* передана відповідником 鎖 – “цеп”, міра інформаційної впорядкованості якого дещо ширша і, на перший погляд, не зовсім відповідає одиниці оригіналу. Проте, якщо замінити *кайдани* еквівалентом з дещо конкретнішим значенням, скажімо, 軛 – “кайдани” чи 首枷 – “окови”, то це негативно відобразиться на відтворенні образності. Отже, невідповідність статусу метонімічної одиниці зумовлює застосування способу її функціонального перетворення.

<i>І мене в</i> <i>сем'ї</i> <i>великій,</i> <i>В сем'ї</i> <i>вольній,</i> <i>новій,</i> <i>Не</i> <i>забудьт</i> <i>е</i> <i>пом'яну</i> <i>ти</i> <i>Незлим</i> <i>тихим</i> <i>словом.</i>	そしてすばらしい <u>家族</u> 自由な新しいにかこまれても わたしを忘れず こころのこもった静かな <u>ことば</u> で思い出 してほしい。	そしてわたしを偉大な 自由な あたらしい <u>家族</u> のひと りとして 忘れないでくれ やさしい <u>ことば</u> をかけ てくれ
---	---	---

Метонімії першотвору *сім'я* – 家族 і *слово* – ことば, утворені шляхом перенесення назви з цілого на частину, практично не представляють труднощів для перекладу, оскільки і у структурному, і у змістовому відношенні способи їх вираження збігаються в українській і японській мовах.

Розглянемо фрагменти, що містять метонімію з твору “В казематі” (監獄で)

<p>Згадайте , <u>братія</u> моя... Бодай те <u>лихо</u> не верталос ь...</p>	<p>同志たちよ、思い出してほしい あのような災いは二度と起こら ないように</p>	<p>わが兄弟よ思い出そう・・・ あのような災いが二度と起こ らぬよう！</p>
--	--	--

Метонімічний перенос-архаїзм *братія*, який походить від давньоруської мови і семантика якого близька до сучасного “брати”, “брати і сестри”, вжитий у Т. Г. Шевченка як звертання до своїх “союзників” – товаришів по каземату. Автор умисне називає так друзів, аби підкреслити, що вони йому близькі як рідні. У версії Т. Сібуя вжито аналогічну метонімію 兄弟 з тим же значенням, але без відтінку архаїчності. Автор Е. Фудзії застосувала семантичне перетворення метонімії першотексту за умов відсутності у японській мові способу вираження для вихідної індивідуальної ознаки. Метонімію *лихо* – 災い, утворена шляхом переносу назви з дії на її результат, відтворено семантично і стилістично однаково обома перекладачами. Це ще один випадок повного перекладу метонімічної одиниці.

До метонімії також прийнято відносити зміщення у вжитку ознакових слів (прикметників і дієслів), заснованих на різних видах суміжності предметів, які вони характеризують (вторинна метонімізація значення) [2, 301]. Підтвердження цьому – такий приклад:

<p><i>Розійдемося, рознесемо В степи, в ліси свою недолю...</i></p>	<p>たがいに別れ別れの道を歩いて、<u>運ん</u> で行こう、 ステップに、森に、おのれの<u>不幸を</u>。</p>	<p>だが別れ別れ になって<u>運ん</u> で行こう、 大草原へ森へ自分の <u>不幸を</u>。</p>
---	--	---

Метонімічне перенесення *рознести свою недолю* за даним контекстом тотожне поняттю “розійтися” відносно знедолених людей. У японській культурній традиції цей вид метонімії хоча і не має широкого поширення, проте у подібних випадках, тобто за умови повної еквівалентності виражальної одиниці, її семантики і образності, у японській мові переклад також має характер повного відтворення без трансформацій.

З огляду на викладене, приходимо до висновків, що: по-перше, відтворення української метонімії суттєво обмежує свободу японського перекладача; по-друге, можна виділити кілька прийомів перекладу метонімічних одиниць з української на японську мову: 1) повний переклад застосовують у випадку цілковитого збігу мовних і культурних традицій вираження індивідуальної якості в українській і японській мовах; 2) функціональну заміну метонімії застосовують за умови невідповідності стилістичного статусу метонімічної одиниці в означеній парі мов; 3) семантичну заміну метонімії застосовують за відсутності у японській мові способу вираження індивідуальної ознаки, притаманної українському мовленню.

1. Горбачевский А. А. Оригинал и его отражение в тексте перевода: Монография. – Челябинск, 2001. – 202 с.
2. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – 2-е изд., дополненное – М.: Большая российская энциклопедия, 2002. – 709 с.
3. Николова Е. Несколько вступительных слов / Поэтика перевода: Сборник / Составл. С. Гончаренко. – М.: Радуга, 1988. – С. 3 – 112.

4. Паршин А. Теория и практика перевода. http://teneta.ru/rus/pervd/parshin-and_teoria-i-praktika-perevoda.htm.
5. Шевченко Т.Г. Кобзар. – Сімферополь: Крим, 1969. – 622 с.
6. 藤井悦子。タラス・シェフチェンコ詩選。–東京大学、1990。– 235 頁。
7. タラス・シェフチェンコ詩集。渋谷定輔・村井隆之編者。東京：れんが書房会社、1988。– 443 頁。

STYLISTIC ASPECTS OF METONYMY TRANSLATION INTO JAPANESE

Natalya Ryezniikova

The Taras Shevchenko KNU Military Institute

(Hlushkov av., 2, Kyiv, 03680)

Cases of stylistic equivalency dependence on metonymy reconstitution modes, provided by interlingual and cross-cultural disconnection have been investigated.

Key words: complete translation, functional substitution, semantic substitution.

СТИЛИСТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПЕРЕВОДА МЕТОНИМИИ НА ЯПОНСКИЙ ЯЗЫК (НА МАТЕРИАЛЕ ПЕРЕВОДОВ ПОЭЗИЙ Т. ШЕВЧЕНКО)

Наталия Резникова

Военный институт КНУ имени Тараса Шевченко

(проспект Глушкова, 2, м. Киев, 03680)

Рассмотрены случаи зависимости стилистической эквивалентности от способов воссоздания метонимии, обусловленные межъязыковой и межкультурной разобщенностью.

Ключевые слова: полный перевод, функциональная замена, семантическая замена.

Стаття надійшла до редколегії 25. 12. 2009

Прийнята до друку 22. 01. 2010